

летњег зрачења. Њих је Миланковић прорачунао до 6530 столећа унатраг, тј. од садашњости до почетка квартера, обухватајући цело ледено доба. Минима тих количина одговарају хладним летима и надирању ледних покривача, а њихова максима топлим летима, односно интергласијацијама. И писци су у примени његових резултата на питање промена климе пошли од чињеница: да већем интензитету зрачења одговара виша температура, да образовање ледних покривача потпомажу хладна лета, а не хладне зиме, и напослетку да би, у случају ако су хладна лета рекомпензирана топлим зимама, настало повећавање атмосферских талога у облику снега, који олакшава образовање леда и ледних покривача. Упоређујући резултате до којих су дошли Пенк и Брикнер испитивањем гласијације у Алпима, на основу геолошких факата, са теоретским резултатима Миланковића, утврдили су да постоје врло добра подударња чак и у времену кад су била главна четири надирања: Гинц, Миндл, Рис и Вирм, а исто тако и у нарочито дугом трајању интергласијације Миндл—Рис. Али се у Миланковићевим резултатима у све четири гласијације јављају по два, само у последњој три минима количине зрачења, тј. надирања ледних покривача и ледника, а најновијим геолошким испитивањима се такође утврдило да су у добу Вирмске гласијације била три надирања: Вирм I и II и т. зв. Балтичко надирање. Већа је разлика у томе што су Пенк и Брикнер само од ока проценили трајања двеју последњих интергласијација, а Миланковић све изражава у апсолутним вредностима за обе земљине полукугле. Ако се као јединка узму десет столећа (односно хиљада година), била су ледена доба на северној полукугли у овим временима: Гинц, I надирање 592—585, Гинц II 550—543, Миндл I 478—470, Миндл II 434—429, Рис I 236—225, Рис II 193—183, Вирм I 118—110, Вирм II 74—66, Балтички стадијум 26—25. Између Миндла и Риса могао је бити још један мање изразит стадијум надирања око 305—302. Као што се види најдуже су гласијације биле Рис I и Рис II, прва око 110, друга око 100 столећа.

Упоредо са променама климе под утицајем секундарних варијација, она се мењала и због тога што су и полови мењали своје место, ближећи се од 70° за време Гинц гласијације ка садашњем положају.

То су најопштији резултати, изнесени врло кратко.

П. Вујевић.

Јован Цвијић: **Метанастаназична кретања, њихови узроци и последице.** (Насаеља и порекло становништва, књ. 12. Издаје Срп. Краљевска Академија).

Ова мајсторска синтеза до којих је дошла Цвијићева школа радом од 1896. г., и коју треба да проучи сваки географ, истиче људску иницијативу и значај људских група у географији. Писац анализира метанастаназичка кретања; поред њихових материјалних анализира и њихове компликоване психичке узроке (идеализам, тежње, духовну узнемиреност српскога племена). Осим прилагођивања новој географској средини (избор сличних положаја за динарске планинске који су се населили по славонским брежуљцима, или за косовске досељенике по Војводини; тешкоће на које су наишли Црногорци долазећи на Мироч, 1847., и нису могли платити порезу до 1869.) извршило се и морално прилагођивање између нових досељеника разног порекла или са старинцима. Прилагођивање је брже или спорије, што зависи од отпора једних или од способности других, подстакнутих често примером великих породица (Миљанов код Куча у Црној Гори); латентна енергија Црно-

гораца у Шумадији, пошто се манифестовала одржавањем племенског поноса, постепено се окреће тражењу добити. Када отпор ослаби, становништво се меша и формирају се нови амалгами. Развоје Авала, Рудник, Копаоник и Косово у исто време је и метанастазичка граница; западно од ње динарско становништво чини 70%, док их је источно 60%. У Далмацији је романизовано илирско становништво било преплављено динарским, и словенизирано, док је један део Словена у Средњем Веку емигрирао у Хрватску и Славонију. Православни су се населили чак и у сливу Драве, али у католичкој средини су променили веру. Миграције имају велики национални значај: тако су у Средњем Веку старинце, изузев у цивилној Хрватској, претопили досељеници из динарских земаља, са Косова и са Вардара, подмладили их и инаугурисали нов циклус социјалне еволуције са српском националном осномом. Дијалекти су се измешали, али је штокавски превладао. Верске су се групе слиле. Земља је добила динарски печат. У Војводини, без природних граница, србизам је чинио етничку баријеру противу страних утицаја. Али, услед Сесба правца Југ-Север, србизам је у Македонији ослабио у корист Арбанаса и Бугара.

(Из „Bibliographie Géographique“ за 1922. год.,
стр. 206. превео Б. Дробњаковић.

И. Шатењо.

Насеља и порекло становништва; Уредио Јован Цвијић. А) књ. 13 и В) књ. 14 (Издаје Краљ. Срп. Академија) Београд, 1923.

А) *Боривоје М. Дробњаковић, Јасеница*, антропогеографска испитивања, стр. 191—376. Докторска теза кустоса Етнографског Музеја у Београду. Типски рад по методима уобичајеним у „Насељима“. Рукопис, готов за штампу 1914., пропао је за време повлачења кроз Албанију, због чега је писац извршио поновна испитивања од 1919—1922. Испитана област припада крагујевачком и смедеревском округу, има облик троугла чија се основа наслања на Рудник а теме је код Великог Орашја на Морави. Овде су заступљене све шумарске језерске површи; мацкатска и лоретска су још под шумом која игра велику улогу у животу становништва; на осталим је земљорадња главно занимање. Качерска површ је знатне насељености са насељима по странама заравњених коса. Насеља су старовлашке разбијености а нека од њих имају по 9 гробаља. Ниже површи су мање разривене и разуђене, и на њима су насеља разбијеног типа шумадијске врсте. Једино су варошице у долинама и везане за путеве. Топола, Аранђеловац и Паланка су пијаце и трговачко-занатлијски центри. Област је била насељена за време Римљана. У 11. веку улазила је у састав Браничевске Епархије: у доба деспота била је културни центар са Nikodim-ом (данас Придворица). Кроз област су пролазили путеви који су од Дунава водили за Призрен, Приштину и Цариград. Мада је била склониште за хришћане који су узмицали пред турском навалом, ипак је опустела после сеоба. Постакнуто Карађорђево, насељавање је интензивно у доба Првога Устанка од 1804-9, нарочито становништвом динарске струје. У почетку је насељавање и заузимање земље било слободно, али после примене закона од 1834. год. ово су питање регулисавале власти, које су досељеницима одређивале место становања. Становништво је нарасло од 1761. куће у 1818. год. на 3419. кућа у 1846. год. и на 12.039. кућа са 2110 породица у 1922. год. Динарска струја, нарочито досељеници од Пештерије и Сјенице, дали су области 42. 66% од породица и 55. 07% од кућа; косовско-метохијска 3.93% од породица и 9.79% од кућа;

шопско-торлачка 5.45% од породица и 5.86% од кућа; моравско-вардарска 7.15% од породица и 4.49% од кућа и тимочко-браничевска 3.02% од породица и 2.38% од кућа. Јасеница је прелазна област између области са чисто динарском карактеристиком и оних које су мешовито етничке композиције. Она је, најзад, била и етапна област за ниску Шумадија.—

Боривоје Ж. Милојевић : **Купрешко, Вуковско, Равно и Гламочко Поље**, стр. 5-153. Студија из регионалне географије. Морфолошке црте изнете су по Цвијићу; карактеристика климата лепо је изведена, нарочито утицај преседлина на буру и на ноћник који дува према пољу. Економија је полумљорадничка, полусточарска. Њене особине се виде већ у положају села, која су најчешће на северо-источним деловима поља, богатим изворима и заштићеним од буре, између испаша по странама и култура и ливада по равни. Жетва даје једва четири пута више од утрошеног семена, и то по цену ђубрета које земљорадник добија од своје стоке. Гаји се поглавито раж, јечам и кромпир. Становништво има прихода од сточарства. Један део стоке проводи зиму у планини и спушта се у близину села од маја до августа. Други део се спушта у пролеће у долине где се снег рано отапа. Стоку продају Далматинцима на вашарима у Купресу и у Гламочу. Врло је жива трговина са Далмацијом (дрво и месо продају се у замену за колонијалну робу, вино и со). Из долина на северо-истоку купује се жито и воће. Највећи број становништва досељен је (399 пор са 1369 кућа од 500 пор. са 1800 кућа); половина стариначког становништва јесу муслимани у Купресу, а у Гламочу су сви муслимани. Највише је досељеника (218 п. са 744 к.) из карских области са запада и са југа: муслимани који су се са повлачељем турских власти и сами повлачили, непокорни хришћани и бегунци из аустријске војске, далматински трговци, скорији досељеници у вароши, најзад земљорадници који доносе свој начин рада и облике куће. Док већина становништва живи у кућама брвнарама, што је последица несигурности у којој су их држали бегови (ови су једино могли имати камене куће—чардаке), далматинска кућа јавља се у Гламочком Пољу.

Пејша Рађеновић, **Села Парохије Крњеуше у Босни код Петровца** (стр. 155—189). — Парохија Крњеуша, коју је испитао њен капелан, северо-западни део Петровачког Поља, између сливова Уне и Сене. Клима је сурова: снег пада од краја септембра до краја априла. Земља је слаба; успевају раж, овас и кромпир; становништво је принуђено да купује кукуруз. Под културом су подножја, испод кућа. Занимање је поглавито сточарско: један део стоке проводи зиму у планини где су колибе готово стално насељене. Обиље „селишта“ указује на стара насеља. Познато је порекло за 74 пор. од 82 и за 277 к. од 352. Досељеници су хришћани; они су заменили муслиманско становништво које није било вољно да остане близу границе повучене 1699. год. после Карловачког Мира; затим су се насељавали незадовољници и бегунци из аустријске војске и становништво из Лике. Ови последњи чине половину од броја досељеника, а међу њима 33 породица од 50 населиле су се после 1878. год. Имања у Лики продавали су врло скупо, а овде јевтино куповали од муслимана који су одлазили у Турску после окупације и анексије. Личани падају у очи: носе одело са уским рукавима које је израђено од куповне материје, док Босанци имају широке рукаве и од домаће матарије. Личани намећу све више свој начин живота

и са досељеницима из Немачке и Америке доприносе да се измени патријархални карактер обичаја који су уздрмани аустријском окупацијом. —

Б.) *Миша Косић, Српска Насеља у Русији: Нова Србија и Славеносрбија.* — Историја српских насељавања по Украјини у 18. веку. Почине са образовањем једног српског хусарског пука на руско-турској граници (1723—24), наставља се за владе царице Ане, и утврђује се од 1749. год. када је руски командант Вишњевски, рођен у Вишњици код Београда, формирао у Токају, и амбасадор Бестужев је отклонио све тешкоће које су произиласиле од њене акције. У ово доба српски војници војне границе са Мориша и Тисе, која је укинута 1750. год., требали су прихватити *status provincialis* или да се иселе у Банат. Командант Јован Хорват из Петроварадина, ставља се на чело незадовољника и, од 1751—52, насељава око 2000 граничарских породица у троуглу између Буга, Суњиха и Дњепра, око Св. Јелисавете и Новомиргорода. Овим досељеницима је око 1757. год. придружено 150 Црногораца са Радонићем и Пламенцом, и 1000 Срба који су дошли из Турске. 1752. год. два Хорватова противника, Јован Шевић и Рајко Прерадовић, населили су око 800 породица српских граничара између Дњепра и Донеца, од Бахмута до Лугана. Тако је основана Нова Србија, западно од Дњепра и Славосербија на истоку. 1759. год. руско-турску границу бранили су поред пукова српских хусара и два пука под именима македонски и бугарски, којима су командовали српски официри. Канцелар Кауниц био је противан угарској политици асимилације и због тога, као и због непријатељског држања митрополита Ненадовића, стало је са насељавањем Срба из Војводине у Украјину. Са своје стране, 1764, Катарина II која је трошила годишње 700.000 рубаља за насељавање Срба, ове је придодала новоросијској и јакатеринославској губернији. Опустошена од Украјинаца, српска насеља су почела да опадају. У њима је у 1862. г. било 1000 Срба који су знали за своје порекло, али већ 1906. г. није било ни једног. На насељавања у 18. веку данас нас подсећа само топонимија.

Из „Bibliographie Géographique“ за 1923. год,
превео Б. Дробњаковић).

И. Шатењо.

Претходни резултати пописа становништва у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца 31. јануара 1921 године. — (Сарајево, Државна Штампарија, 1924. — XXXIII + 254 стр. са 11 карата изван текста.

У уводу су изнесени општи резултати о територији државној, становништву по покрајинама, насталим променама услед ратова, густини, вероисповестима, народностима, броју кућа и домаћинства, величини општина, и о варошима са више од 20.000 становника.

Према подацима у моме ранијем извештају и у табели I претходних резултата, разлика је само у томе што су овде Хрватској и Славонији придодати Међумурје са Крком и општином Кастав, те је цела површина те административне јединке 43.822 км², број присутних становника 2,739.593, густина 62,5 на 1 км², а мушких је 48,7‰ према 51,3‰ женских.¹

Од општих резултата могу се споменути и ови. У целој држави било је на дан пописа 6.575 општина са 27.306 насељених места,

¹ У прошлом је извештају за Међумурје и Крк са општином Кастав погрешком унесен број домаћинства место броја присутних становника, којих је у Међумурју било 96.945, а на Крку са општ. Кастав 28.710. Густина и све остало је тачно (Гласник Геогр. Друштва, св. 7. и 8., стр. 346).